

ARHIV BOSANSKE KRAJINE
BANJA LUKA

GAZIĆ DERSIS-DEDO

NA ILEGALNIM ZADACIMA PARTIJSKOG RADA U BANJOJ LUCI
OD JULA DO OKTOBRA 1941.GODINE

L e g e n d a :

- Sjećanja Dede Gazića notirana u Arhivu 29.marta i 6.aprila 1978.godine na 10 stranica mašinom kucanog i autoriziranog teksta;
- Sjećanja notirana u 7 primjeraka: po dva kod autora i u Arhivu, a po jedan u Institutu za istoriju u Sarajevu, Muzeju Bos.krajine i za Odbor edicije "Banja Luka u novijoj istoriji".

SADRŽAJ SJECANJA: Povratak iz partizana na ilegalni rad u gradu u prvoj dekati jula 1941.godine; sastanci sa Djrom Pucarom i prenošenje partizanske pošte; zadaci dobiveni od Pucara i sekretara MK KPJ Duška Bolea; prebacivanje ilegalnog materijala iz radnje Abduselama-Sandora Blekića; prebacivanje Pucara u kuću Dalke Halimića; ilegalni sastanak u kući Halimića na kome su bili Pucar, Danko Mitrov, Karlo Reje i Kasim Hadžić; kupovina veće količine materijala za potrebe partizana; ilegalni partizanski punktevi u gradu i hapšenje u oktobru 1941.godine.

**ARHIV BOSANSKE KRAJINE
BANJA LUKA**

GAZIĆ DERVIŠ-DEDO

**NA ILEGALNIM ZADACIMA PARTIJSKOG RADA U BANJUI LUCI OD
JULA DO OKTOBRA 1941.GODINE**

Po dobivenoj partijskoj direktivi, nakon sastanka na Šehitlucima početkom jula 1941.godine, da se vratim u grad na ilegalni rad, nastavio sam zanatski rad u obučarskoj radionici Ejuba Galešića kod Ferhadije. Drugi ili treći dan poslije povratka došla je u radionicu drugarica Vahida Maglajlić skrivena u zaru. Saopštila mi je da se sutra u 13 sati treba da nadjem sa drugom Starim u blizini malte na pijaci. Budući da sam se sa drugom Djrom Pucarem od ranije poznavao jer je u periodu 1939-1940.godine dolazio na neke sastanke naše partijske ćelije, znači raspoznavanja nisu bili potrebni.

U naznačeno vrijeme došao sam na pijacu, desetak minuta čak i ranije. Pošto je bio pijachni dan sa mnoštvo svijeta i seljačkih kola sa poljoprivrednim proizvodima, kretao sam se između kola kao svaki kupac zagledajući se u robu kao da namjeravam nešto da kupim. Sa Djrom Pucarem našao sam se tačno u ugovoreno vrijeme. Šetajući između kola saopštio mi je da treba da budem veza iz grada sa partizanskom grupom, odnosno vođom za vezu preko Vele Miletića. Predao mi je pismo u zatvorenoj kovrti bez ikakvih oznaka. Naglasio je da istog dana u večernjim satima moram predati pismo i saopštiti mu rezultat sutrađan na istom mjestu i u isto vrijeme.

U večernjim satima izvukao sam se iz Novoselije i kroz šumu došao do kuće Miletića. Pismo sam predao i dobio drugo da ga uručim Starom. Ponovo smo se našli na ugovorenom mjestu. Uzео je pismo rekavši da samo s njim budem na vezi i da ništa ne preduzimam na svoju ruku. Cijeli susret nije trajao ni minut. Na rastanku rekao mi je samo: "Sutra na istom mjestu!".

Prvih nekoliko dana ovakvi kratki susreti sa Starim bili su svakodnevni, a zatim svakih 2-3 dana. Ne sjećam se da li je uopšte pauza bila duža u toku ovih mjesec dana naših kontakata.

kata. Sastajali smo se na pijaci, kod Bezistana i Realne gimnazije, uvijek tamo gdje je bilo više ljudi i gdje susret ne privlači pažnju. U svakom susretu utanačeno je mjesto i vrijeme narednog sastajanja. Zadržavali smo se po dvadesetak sekundi, rjeđe duže. Stari je nosio obično polovno odijelo, ali uvijek čisto i uredno. Odavao je utisak običnog, ali sironašnijeg građanina. Vanjstinom nije privlačio ničiju pažnju. Obično je dolazio gola-glav i tačno na vrijeme. Znao sam da se radi o važnim pismima s jedne i druge strane jer su od Starog išle direktive, a iz partizana stizale informacije. Premda se uopšte nisan plašio, uvijek sam nastojao da pisma što prije negdje sklonim do trenutka uručivanja.

Poslednji sastanak s drugom Starim na ovoj mojoj kurirskoj vezi imao sam jedne večeri u prvoj polovini avgusta 1941. Tada sam dobio novi i kvalitativno drugačiji zadatak. Trebalo je da angažujem grupu od 5 povjerljivih ljudi, skojevaca, koji će preuzeti pakete ilegalnog materijala. Preuzimanje materijala u paketima izvršilo bi se na početku Hiseta kod medreske džamije (danas Kozarska ulica). Jedan po jedan onladinac u vremenskim razmacima dolazio bi i preuzimao paket od onoga koji donosi. Pet onladinaca je predavalo, a pet preuzimalo materijal.

Za preuzimanje paketa angažovao sam Adema Bajagićevića, Mustafu i Nijazu Gazića, Zaima Hadžiisakovića i još jednog onladinaca čijeg se imena sada ne mogu sjetiti. Paketi su preuzeti kako je dogovoreno. Paketi su bili različite težine i veličine, ali tako upakovani da bezazleno izgledaju, kao da se nešto nosi iz trgovine. Paketi su smješteni u kuću. Paketi su odmah zatim iz moje kuće u Novoseliji odvoženi do u neposrednu blizinu kuće Miletića u Brdima. Odvozili su se u tačkama maskiranim suvim stajskim djubrem poviše polja iznad Novoselije. Neupućenim je izgledalo kao da se odvozi djubre na njive. Pakete su tamo preuzimali oni koje je angažovao Vele Miletić ili neko drugi.

Na prevoženju paketa u tačkama radili su moja braća Alija i Sulojman, a i Adevića, majka Nijaza Gazića. Prema obliku, ispunjenosti i težini paketa zaključio sam da se u njima nalazi kancelarijski pribor i neki sanitetski materijal.

U toku ovog susreta sa Starim rekao mi je da se sutra treba da nadjem sa jednim drugom od koga ću dobiti daljnje zadatke. S njim treba da se nadjem pred Higijenskim zavodom. On će

za znak raspoznavanja imati novine u džepu, kao i ja. Dobio sam i neku lozinku u formi pitanja i odgovora.

Sutradan u određeno vrijeme pošao sam na sastanak. Mislim da se radilo o popodnevnom satima. Strogo sam pazio da u strogo utvrđene vrijeme dođem na zakazano mjesto sastanka, odnosno da ne dođem ni prije ni kasnije.

U zakazano vrijeme pred Higijenskim zavodom primjetio sam čovjeka sa novinama u džepu. Bio mi je sasvim nepoznat. Visok, lijepo građanin i ukusno odjeven čovjek sa šešikom većeg oboda na glavi više mi je ličio na nekog agenta nego na ilegalca, neupadljivog u svakoj sredini. Pomislio sam da nisam pogriješio, da se nisam zabunio. Prolazili su neki ljudi, ali niko osim nas dvojice nije nosio novine u džepu. S dozom sumnje i straha prilazio sam mu eslevljavajući ga tekstom lozinke. Primjetio sam da je i on mene pažljivo posmatrao. Odgovorio mi je na lozinku koju sam od Starog dobio. Mogao sam odahnuti. Sve se, dakle, slagalo. Neznanac je primjetio moju uzbuđenost i mirno rekao, toplo i prijateljski: "Naši smo!".

Kasnije sam tek doznao da je to bio Dušan Bole, stari član Partije još u Sloveniji, koji je od Branka Babića prouzreo funkciju sekretara MK KPJ u Banjoj Luci. Bilo je to naše prvo poznanstvo. Od tog vremena s njim sam se na dogovorenim mjestima često sastajao i primao zadatke. Nalazili smo se u gradu na raznim mjestima koje smo unaprijed ugovorili, uvijek na nekom drugom. Iz ovih susreta uvjerio sam se da se radi o iskusnom i legalnom radniku. I on je slao i dobijao poštu istim kanalom preko Vele Miletića. Kao i sa Djurem Pucarem naši su susreti bili veoma kratki. Za razliku od prethodnog perioda, slanje paketa bilo je učestano. On me je obavještavao gdje će se paketi i kada preuzimati. Najčešće su se paketi donosili do ubućarske radionice, najčešće po jedan, a u nekoliko navrata i po dva. Pakete su donosili razni pojedinci, uvijek neko drugi. Par puta dolazila je Vahida Maglajlić s nekim od onladinaca koji je nosio paket. Primljene pakete u toku radnog vremena odmah sam sklanjao u radnju svog oca jer su tamo bili sigurniji. Ako bi agenti i došli u radnju Galešića da me hapse, ne bi mogli naći kompromitirajući materijal, a paketi bi mogli biti na vrijeme sklonjeni. Povoljna je okolnost bila je da očeva radnja bila u blizini Ferhadije. Iz očeve radnje pakete sam odnosio ja ili

neko koga sam poslao. Od kuće u Neveseliju do Vele Miletića pakete sam lično nosio, moja braća ili Adevija. Krug onih koji za ovaj kanal znaju nisam želio proširivati.

Jednog avgustovskog dana rekao mi je Duško Bole da treba da preuzmem veću količinu materijala iz obučarske radnje Abduselama-Šandera Blekića preko Vrbasa, a da se taj materijal zbog težine može prevesti samo kolima. Naložio mi je da se sam za prevoz snadjem, a da materijal nužno mora biti sklonjen. Sutradan ga moram izvjestiti da li je zadatak izvršen.

Našao sam svoga rođjaka Ibrahima Gazića, koji je imao kola sa konjskom zapregom. Rekao sam mu da treba da prevezem obučarski alat sa potrešnim materijalom (keža, potkovice, čavli itd.) jer namjeravam otvoriti u Neveseliju vlastitu obučarsku radionicu. Utovarivajući predveče materijal pred radnjom Šandera plašio sam se da Ibrahim nešto ne posumnja, a to je bilo sasvim moguće jer smo utovarivali dva veoma teška sanduka (dvije veće drvene kištre) i jedna veća pletena korpa-kofer. Tek kasnije kada je cijela pošiljka biha dostavljena partizanima saznao sam da su u njoj bili, između ostalog, veliki vojnički štap-ski šator, dva sanduka bombi i hirurški instrumentarij.

29. mart 1978. godine

Banja Luka

(Dedo Gazić)

(N a s t a v a k)

Preuzeti materijal od Šandera prevezli smo kelima desnom stranom Vrbasa.Ja sam se kratao iza kola na jedno stotinjak metara,računajući da u slučaju nailaska na ustašku patrolu i pretres kola mogu izbjeći hapšenje.Neometano smo prošli pored straže u Gornjem Šeheru na putu za Neveseliju.Ibrahima Gazića već su poznavali kao čovjeka koji se ne bi upuštao u bilo kakav rad koji ne bi bio legalan.

Sve smo istovarili u dvorištu moje kuće.Spuštao se već mrak i nije bilo potrebe da su unosi u kuću.Meji su redjaci Nijaz i Mustafa,kao i brata Alija i Sulejman pomagali prilikom istovara,a potom i u daljem transportu.Dalje prebacivanje zaprimljenog materijala predstavljalo je veći problem jer se radilo o kabastom materijalu,koji se tako lako nije mogao sakriti.Osim toga,trebalo je preći straže žandarmerijske stanice u Neveseliji,smještene u kući Muhe Zulića.Oružnička (žandarmerijska) patrola vršila je u redovnim razmacima kontrolu stražarskih mjesta oko Neveselije na kojima su stražarili mladići iz Neveselije.Bila je to neka vrsta mjesne milicije koju su bili obavezni da služe svi odrasliji mladići.

Prije odlaska na stražarska mjesta mladići su se okupljali u kafani Abaza Muminovića.Doznao sam ko treba da preuzme stražu i među njima lansirao vijest da predstoji napad "šumnjaka" iz pravca Karanovca,koji su tada rado sveja mjesta ustupili "dobrovoljcima",mojim saradnicima,članovima SKOJ-a.Sad je sve bilo u redu u pogledu mogućnosti prelaska pored straže.Ali,opasnost nije otklonjena zbog nepredvidivih okolnosti,među kojima je i moguć nailazak pravih oružnika.No,sve je sretno prošlo,mada je postojala opasnost da neko vidi prevoženje kabastih sanduka.

Materijal je doveden do blizine kuće Miletića i odmah preuzet jer se na ovu pošiljku očekivale.O obavjestio sam Duška Belea da je sve prošle bez poteškoća.

Nekako u isto vrijeme,možda nešto malo kasnije,istim kanalom prebacio sam radio aparat sa nekoliko akumulatara.Aparat je zaprimljen u jednom našem ilegalnom punktu u gradu,

a potom prebačen do mene. Iskrsale su teškoće jer je bilo potrebno izvršiti punjenje akumulatora. Punjeni su u radionici Gradskog poglavarstva, ali ne znam ko ih je punio. Akumulatore sam donosio do brijačke radnje Mehmeda Berberovića i tamo ih nakon punjenja preuzimao. Osim ovog, akumulatore sam preuzimao još u par navrata.

U to vrijeme i kasnije jedan od ilegalnih punktova bila je i kuća Ahmeta Sitnice u Gornjem Šeheru. Ahmet je preuzimao ilegalni materijal koji je dolazio iz grada i slao ga u pravcu sela Kola i dalje za Manjašu. Na vezi s njim bili su Mustafa i Ibrahim Barušija i njihov otac Hame. Hame je koristio svoja kola za prevoz ilegalnog materijala.

Preko kuće Danijala-Dalke Halimića išla je ilegalna veza u pravcu Penira. Njegova kuća u Sitarima bila je partizanski punkt i veza sa partizanima, sve dok kuća nije bila prevalljena 1942. godine. Partizanski već za vezu izravno je preuzimao materijal koji je dolazio preko Dalke Halimića.

Na desnoj obali Vrbasa postojala je još jedna veza, koja je funkcionisala sve do kraja februara 1942. godine. Na ovoj vezi bile su porodice Mlečnik, Bajića i Ilije Vukomana. Ona je održavala kontakt sa partizanima u Peniru, odnosno vedem za vezu. Za ovaj ilegalni kanal bio je vezan Abduselam -Šandor Blekić, a i za kanal preko porodice Bukića. Osim djece, u ilegalnom radu učestvovala je i majka Fatima Bukić, koja je bila upućena u veći dio sadržaja ilegalnog prebacivanja materijala pomažući svojoj djeci i njihovim drugovima.

U ovim kanalima partizanske veze bio je angažovan veći broj članova KPJ, SKOJ-a i simpatizera. Povoljna je bila okolnost da se sve nije odvijalo jednim kanalom jer se na taj način ilegalni rad masovljavao. No, i do ovih punktova postojali su kanali putem je ilegalni materijal pristizao. Od ilegalnog materijala slano je ono što se tražilo. Razgranatom mrežom raznevranih veza skoro uvijek je pronalazene one što je bilo potrebno, bile da se radilo o hirurškim instrumentima, lijekovima, radioaparatu, raznom oružju ili nečem drugom.

Prvi je prevalljen punkt preko Mlečnika, Bajića i drugih. Otac i tri sina Mlečnik bili su uhapšeni početkom marta 1942. Tada je uhapšena veća grupa saradnika. Abduselam-Šandor Blekić uspio je da se u vrijeme ove prevale skloni i da ode u partizane,

ali je ubrzo stradao u vrijeme četničkog puča. Međutim, nastavila je da funkcionise veza preko Dalke Halimića sve dok nije prekinuta u vrijeme četničkog puča. Dalke je provaljen u ljeto 1942. godine, ubrzo poslije neprijateljske ofanzive na partizane Kozare.

Kanal preko Baručija funkcionisao je do u vrijeme četničkog puča. Ovaj punkt ustaše su slučajno otkrile. Hame Baručija, otac Mustafe i Ibrahima, vezio je u kolima veću količinu materijala namijenjenog partizanima, kao što je radio nebrojene puta do tada. Na putu između Gornjeg Šehera i Neveselije ustaška patrola zaustavila je kola i izvršila detaljan pretres. Mada je materijal bio skriven, u detaljnom pretresu su ga prenašli i odmah uhapsili Ibrahima i njegovega oca Hamu. Mustafa je uspio da pobjegne u Manjaču, gdje su ga uhvatili četnici i likvidirali. Hame je jedne vrijeme zadržan u zatvoru, ali je kasnije pušten. Ibrahim uopšte nije pušten na slobodu, već je iz zatvora odveden i ubijen.

Moja veza preko Neveselije funkcionisala je takođe do četničkog puča, nakon čega je uslijedio na izvjesno vrijeme prekid jer su partizani napustili područje Centralne Bosne istočne i jugoistočne od grada, kao i područje Manjače. Tek povratkom partizana veza je ponovo uspostavljena i nastavljena je i poslije mog hapšenja, a i poslije mog odlaska u partizane. Na toj vezi koji su preuzeli drugi ostali su i dalje Nijaz i Mustafa Gazić, a i moja braća Alija i Sulejman.

Negdje u ljeto 1941. godine, u toku trajanja muslimanskog posta ramazana, od Duška Belea dobio sam zadatak da odvedem drugu Djuru Pucara do kuće Dalke Halimića. Našli smo se kod Kastela i pošli u pravcu Sitara. Vrijeme stizanja do kuće Dalke Halimića bilo je tempirano tako da dođemo u vrijeme iftara, kad se da znak za prekid posta svjetlima na minarima džamija. Tu su stanovali isključivo Muslimani. Računale se da će se na pomenuti znak puvući u kuću. Stigli smo, međutim, nekoliko minuta ranije. Neki ljudi sjedili su u blizini kuće Dalke Halimića i nije bilo moguće neopažene ući. Produžili smo šetnju u pravcu Gornjeg Šehera i vratili se nazad u vrijeme oglašavanja prekida posta. Djuro Pucar je ušao u kuću. Moj je zadatak bio samo da ga dovedem. Ja sam cestom desnom obalom Vrbasa krenuo za Gornji Šehar

i Neveseliju. Djuro Pucar se tada, naslućujem, tada sastao s nekim. Nije bilo razloga da dolazi do Dalke na noćenje jer je u gradu bilo niz naših kuća gdje je noćivao. Dolazak kod Dalke sigurno je bio vezan s nekim ko je došao iz partizana u grad da se s njim sastane.

Jedno 15-20 dana poslije dobio sam obavještenje da treba da dođem u kuću Dalke Halimića. Došao sam u utvrđene vrijeme oko podne. U kući sam zatekao Djuru Pucara, Danku Mitrova, Karla Rejca i, mislim, Kasima Hadžića. Pošto su oni već u kući bili kad sam prispio, pretpostavio sam da su oni prije toga imali neki sastanak, a da je moj dolazak vezan za izvršenje nekog konkretnog zadatka. Tako je i bilo. Po dolasku rečeno mi je da za 1,5 mil. kuna kelike mi stavljaju na raspolaganje u toku istog dana treba da se izvrši kupovina potrebnog materijala. Nabavka bi morala da se obavi za svega 2-3 sata. Dat mi je i popis šta sve trebalo da se za taj novac kupi. U popisu je bila predviđena nabavka sanitetskog materijala, kancelarijskog pribora, odjeće, obuće, nešto hrane, nekog alata itd. Uglavnom, radilo se o materijalu koji se mogao kupiti za novac.

Dobio sam novac i krenuo. Oni su ostali u kući. Brijunulo me je da li ću moći izvršiti zadatak za tako kratko vrijeme? Trebalo je angažovati veću grupu ljudi i dati im zadatak svakom posebno šta će ko da kupi. Iz popisa robe izvršio sam raspodjelu zadataka. Angažovao sam veću grupu onladinaca iz Gornjeg Šehera i dao im konkretne zadatke naglasivši da kog reka nabavku moraju izvršiti. Kelike se sjećam na izvršenju ovog zadatka bili su angažovani Adem Bajagićević, Zaim Hadžiisković, Ahmet Sitnica i drugi, čijih se imena ne bih mogao sjetiti. Znam samo da je grupa bila dosta brojna.

Nabavke su izvršene, ali ne u predviđenom roku. Mada su se svi svejski trudili da obave zadatak u predviđenom vremenu koje sam im dao na raspolaganje, sve je ispalo teže nego što sam predvidio. Materijal se donosio u kuću Dalke Halimića, ali je trebalo vremena i za unošenje materijala u kuću. Pojedinačno se unosilo u vremenskim razmacima.

Sjećam se da je zbog zakašnjenja u donošenju materijala Danke Mitrov ispoljio izvjesnu nervozu oštrije reagirajući na zakašnjenje. No, nije se moglo brže na koliko su se svi trudili da dobiveni zadatak obave na vrijeme. Ali, shvatio sam i

Danka jer je, najvjerojatnije, došlo do poremećaja utvrđenih termina prebacivanja materijala dalje u partizane. Danko Mitrev je inače velike tačnost, poštivanje utvrđenih vremenskih rokova u izvršavanju programiranih zadataka, kao i drugi naši drugovi koji su imali vojnih predznanja (Karle Rojc i Šeša Mažar). Premda sam planirao što sam najbolje mogao i mada su se u grupi svi svejski trudili nije bile jednostavno obaviti i složen i obiman zadatak.

Kasnije sam doznao da je preke kuće Delke Halimića u nekoliko navrata Djuro Pucar išao i vraćao se iz partizana. Bio je to kanal partizanske veze koji je veoma dobro funkcionisao za dostavljanje pošte i materijala, a i za prebacivanje drugova u partizane.

Imao sam veliko povjerenje u Adema Bajagić i Zaima Hadžisakovića. Uvijek su bili spremni da izvrše čak i najteži zadatak. Zbog svog predanog rada u ilegalnim uslovima primljeni su za članove KPJ 1941. godine. Ne znam ko ih je primio u članstvo. O njihovom ilegalnom radu i osobinama govorio sam Djuru Pucaru, koji se mogao i lično uvjeriti u njihov rad. Pretpostavljam da ih je Djuro Pucar primio u KPJ. Adem Bajagić otišao je u partizane krajem ljeta ili početkom jeseni 1941. godine. Zaim Hadžisaković je ostao na ilegalnom radu u gradu do kraja 1942. godine, kada je otišao na Kozaru, u vrijeme kada je poslije neprijateljske ofanzive veza sa Kozarom ponovo uspostavljena.

Moj ilegalni rad u Banjoj Luci trajao je do oktobra 1941. godine, kada je uslijedilo hapšenje. Do tada sam bio u uvjerenju da je ilegalni rad tako organiziran da ne može doći do provale. U mreži ilegalnog rada bili su samo oni u koje sam imao veliko povjerenje jer su svi do jednoga bili povjerljivi ljudi. Mislim da me nije niko iz naše grupe provalio jer mreža nije bila otkrivena. Osim toga, u toku isledjivanja sam odmah zapazio da nemaju niti jedan konkretan dokaz o mom ilegalnom radu. Uhapšen sam zbog indicija jer su na mene sumnjali neki agenti, posebno Ibrahim Kolonić. Kolonić me je poznavao još iz predratnog vremena dok je radilo društvo "Budućnost". On je još tada dolazio da bi kontrolisao rad.

Jedne noći došao je Ibrahim Kolonić s pratnjom do moje kuće. Došao je s nalogom za hapšenje. Međutim, pretres stana

nije izvršen. Da su pretres i izvršili ne bi ništa našli jer sam bio dovoljno oprezan da u kući ništa ne držim što bi me kompromitiralo.

Dok su me vodili u zatvor razmišljao sam šta su mogli saznati i da li je još neko uhapšen od onih s kojim sam saradjivao u ilegalnom radu? Razmišljao sam o činjenici da nisu vršili pretres kuće. Došao sam do zaključka da nisu otkrili da se iz moje kuće prebacivao ilegalni materijal u partizane jer bi u tom slučaju sigurno izvršili opšti pretres cijele kuće i doverišnog prostora. Bio sam zbog toga zadovoljan, ali koji je drugi razlog mog hapšenja? Pomišljao sam da nije došlo do veće provale u gradu, koja je i mene na neki način zahvatila.

6. april 1978. godine

Banja Luka

Gazić

(Đedo Gazić)